

Бивш агент „Маринов“ съобщава през 1969 г.

Съобщава б. аг. Маринов
На 14.VI.1969 г.
Приел: м-р Янкулов, н-к отделение I,
отдел I, у-ние VI.

СВЕДЕНИЕ

Относно: Най-младите в нашата критика

Това са неколцина, скоро завършили българска филология, младежи, които (неточно и неправилно) ги обединиха под общия знаменател „структуралисти“. Най-изявени между тях са Светлозар Изгов, Михаил Неделчев, Огнян Сапарев и Енчо Мутафов. Независимо от някои съществени различия в естетическите им позиции, те са твърде свързани помежду си, тъй като са състуденти от университета и приятели и имат общо в основните си концепции. Поддържат постоянен творчески и приятелски контакт.

Предистория. Още преди 2-3 години Михаил Василев, асистент в Университета (понастоящем партиен секретар на бълг. филология) образува един кръжок, който имаше за цел да подготви млади критици-специалисти, които да внесат свежа струя литературния живот. И той пръв лансира техни работи в литературния печат – „Пулс“, „Пламяк“, „Лит. Фронт“ и „Септември“. Нещата се развиваха обаче малко по-особено. Въпросите младежи четяха твърде много и скоро излязоха вън от влиянието на М. Василев, който не ги задоволяваше с познанията си по някои въпроси на съвременната естетическа мисъл, особено западната и на някои братски славянски страни (Полша, Югославия, Чехословакия), чиято литература и особено литературна теория младите поглъщат жадно. Скоро като техни „духовни глави“ се очертаха доц. Мирослав Янакиев и асистента Николай Георгиев.

Мирослав Янакиев е езиковед, но прави нееднократни опити да прилага методите на „точните“ анализи в литературата. По този начин се обляга на семантиката, на структурализма и на други съвременни течения, които имат свое място в лингвистиката, но са твърде периферни в литературата. В общите си теоретични постановки, както и в позициите си, той отстоява марксизма-ленинизма, но поддържа неправилното схващане, че и литературата е част от системата на езика и езикознанието и ѝ отрича специфичното.

Николай Георгиев завърши военното училище, а след това българска филология. Изключително начетен, с много широки интереси. Беше две години преподавател в катедрата по български в Пражкия университет. Познавам го от 1965 година. При дейността си в Чехословакия се очерта като отявлен патриот. Нееднократно публично е давал отпор на тенденции да се омаловажи българската литература, протестираше срещу някои писания, изразяващи снизходително отношение към България, взимал е и становище по оспорвани от Скопие наши исторически ценности. При връщането си тук имам няколко разговора с него (това беше преди събитията в Чехословакия), където той изрази своето становище, свеждащо се горе-долу до следното: чехите плащат данък на национален комплекс за малоценност, отричат се от славянството и се считат за част от западната култура. Въздигат в култ Кафка, а съвременната им литература и кино са силно повлияни от западни образци. „Откриват“ гнес неща, които във Франция са били открити и вече изживяни преди 20 години. Хубаво е, че се стремят към нещо ново, но няма да го постигнат, защото подражателствуват. Освен това очертават известни антибългарски тенденции (особено интелектуалците). Отричат нашия духовен живот, без да го познават. В тази насока много вредна роля изграят югославските литератори, с които чехите са доста свързани. В хора се присъединяват и много поляци. Н. Георгиев искаше да се срещне с Джагаров, за да го информира за тези неща, но срещата не се състоя, защото Джагаров замисля някъде. Николай Георгиев е женен за някаква жена, завършила ВИТИЗ, чийто баща е бил журналист във фашисткия печат и е ликвидирал след 9.IX. Самият той е от добър произход. В идейно-естетическите си позиции отстоява (в разговори и в писанията си) нашата идеология, но прави опити да търси нови форми и нови решения в критиката, като успява частично. Настроен е доста нетърпимо към примитивизма в литературния анализ, чрез което е повлиял и на младите (същото влияние упражни и Михаил Василев).

Първи изяви. Те носеха белега на още неасимилирана ерудиция и същевременно на оригинални търсения и виждания. Поради това и четиримата (Изгов, Неделчев, Сапарев и Мутафов) предизвикаха интерес. Но скоро платиха данък на суетата и наред с действително новото и ценното, което донесоха, започнаха да се прокрадват и някои обръкани постановки, взаимствуване предимно от полски, чешки и

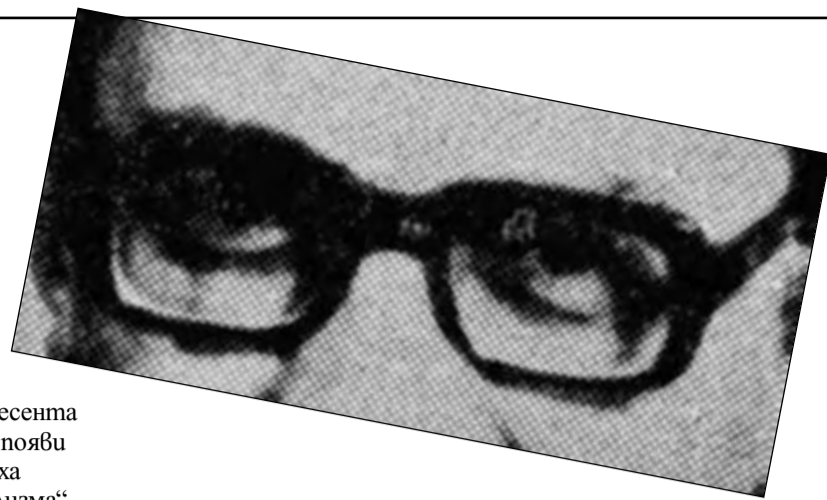
югославски теоретици. Във „войната“ си срещу елементарното и примитивното нееднократно залитаха и губеха класов критерий. Това даде повод на редица нападки срещу тях. В тези нападки имаше и основателни бележки и неоснователни обвинения. Междувременно, през есента на миналата година в някакво полско списание се появи информация за България, където четиримата бяха обвинени за носители на „новото“, на „структурализма“. Енчо Мутафов бе много поласкан и разнасяше това списание, откъдето им и излезе определението.

Светлозар Изгов – Произхожда от прогресивно семейство. Очертава се като най-талантлив между тях. Наред с поглъщането на много обръкани концепции от полски и словенски автори, са занимава системно и с произведенията на Маркс и Ленин и има стабилна подготовка. Но не може да излезе от обръкните си представи, че литературата трябва да се оценява предимно с оглед естетическите ценности. В един наш разговор той нападна остро Радоу Ралин, Марко Ганчев и др., с оглед на това, че се занимават със социална критика и съвременето, вместо да се насочат към „чистите“ жанрове. С времето започва да изпрезнява и да търси по-точни координати. Най-близък е с Михаил Неделчев, с когото ги свързва и общност на познанията. Към Огнян Сапарев се отнася с известен резерв, смятайки, че Огнян е твърде практичен и „се нарежда“, а на Енчо гледа снизходително, поради по-слабата култура. Веднъж направи намек на Енчо, че „селското в него е неизлечимо“. Малко страда от болестта „духовна аристокрация“. В победението си е недостатъчно уравновесен и залита в крайности. На едно обсъждане в секцията на критиците се скара остро с Джагаров, а после ходи да му се извинява. Имам впечатление, че политически не може да се поддаде на вражески влияния.

Михаил Неделчев – произхожда от буржоазно семейство. Дядо му е бил някога генерал. Женен е с дете. Той е по-малко плодовит от Изгов, но залитанията при него са по-ограничени. Също се занимава сериозно с марксизмо-ленинизма, но в позициите си често пъти губи чувството за точно съотношение – поставя борбата срещу примитивизма едва ли не над класовата борба. Ползува широк кръг източници – френски, полски и югославски, – а жена му знае английски и го насочва и запознава с новостите в английската и американската теоретична мисъл. Възприемането при него е повече пречупено през критично начало, но класовият му произход му пречи да стъпи напълно стабилно на наши позиции и отпук някои негови залитания. В многократните ни разговори не е проявявал настроения, които да са в разрез с нашата действителност, независимо от критични бележки към конкретни слабости – прояви на полуинтелигентщина в духовния ни живот, ограничено разбиране на идейни ценности и др. Имам впечатлението, че се е определил категорично на наши позиции, но има още много да се желае в изчистяването на съзнанието му от буржоазни преживелици и най-вече – избистряне на понятието класова борба в съвременен смисъл. Не е склонен към карьеризъм – Максим Наумович го караше да промени позицията си в една негова статия за романа на Васил Попов, но макар това да беше от значение за Неделчев в онзи момент (точно ги бяха зяла покрай Огнян Сапарев), той категорично отказа. И от други негови постъпки съм останал с впечатлението за субективна честност.

Огнян Сапарев – аспирант е в университета по филология. От пловдивско семейство. Баща му е бил прогресивен, но след 9.IX твърде много е плащал данък на абстрактен хуманизъм и на „народнически“ увлечения и е бил репресиран. Имах възможност да говоря един-два пъти с него и ми направи впечатление, че е доста критично настроен към съвременността – неотговаряща на идеалите му, в името на които се е борил някога. Твърде шумен, показан, обича да има аудитория, малко наивен, но според мен честен – не би се поддал на вражеска агитация. Липсва му усет да разграничи „голямата правда“ от „малката правда“, откъдето идват и тези негови черноредски настроения. Самият Огнян, за разлика от него, е твърде затворен и не е склонен към такава показност. Има много остро публицистично перо, но понякога недооценява ефекта на пристрастеността и стига до субективизъм в статиите си. Такъв беше случаят и с рецензията му за книгата на Иван Спасов, където Сапарев залитна в обратната плоскост – докато Спасов беше готов да прости всички художествени недостатъци в името на идейното, то Сапарев, опровергавайки го, почти отрече идейното начало, докато в другите си писания няма такива крайности и увлечения.

След инцидента (статията на Д. Методиев в „Раб. дело“) се държа достойно. В разговор с мен той се съгласи, че е допуснал увлечения и идейни неясноти, но изяви недоволство от „спекулативно“ разглеждане на някои негови мисли, което го е изкарало едва ли не стоящ на чужди позиции. В друг разговор, във връзка с речта на гр. Тодор Живков, той изрази опасения от нови залитания –

така, както след тезисите всичко се втурна да пише на исторически теми, така и сега всички ще се хвърлят в работническата тематика, която недостатъчно познават, т.е. „получава се култ към темата“. В същия разговор изказа извържани мисли за необходимото единство на идейното и естетическото начало в литературната творба, за еднаквата опасност при „разкъсване на органическото единство“. Дадената формула „социализъм, равно на научност“, при което пробедохме малък спор за критерия на партийността в науката. Той отстоява мнението, че мнозина разбират партийността като субективизъм, волюнтаризъм и я противопоставят на обективните закони на обществото. В последна сметка стигна до извода, че спорът се свежда до неуточненост на понятията. Относителната му затвореност не позволява бързо да се стигне до същността на неговите позиции. Подобно на Изгов също малко се поддава на „духовен аристократизъм“. От друга страна, когато го освободиха от сп. „Септември“, не започна да парадирова ролята на герой, а доста трезво и обективно оцени обстоятелствата. При това твърде много хора по кафенетата се опитваха да му повлияят да заеме позата на „героична жертва“. В последно време малко се изолира от другите трима.

Енчо Мутафов – баща му е участвувал в опозицията и е лежал в затвора. Има вуичо в ГФР, с когото семейството му поддържа кореспонденция. Самият той е неуяснен като позиция пред себе си и поради това често се повлича подир суетата на „новатор“. Няколкократно показва недостатъчно принципиалност в позициите си (естетически). Например във връзка с последната стихосбирка на Марко Ганчев пусна по радиото хвалебствена рецензия, а в „Литературен фронт“ – остро критична, почти отрицателна (пог влияние на оформящото се обществено мнение за тази стихосбирка). И в частни разговори съм забелязал, че лесно отстъпва от първоначалната теза. Липсва му все още строг собствен критерий. Изглежда отчасти наивен, защото не забелязва снизходителното отношение на тримата му приятели. При него най-силно се чувства желанието за бърз успех. Не мога да преценя дали е склонен и към по-големи компромиси с оглед на реализирането му. Познавам го сравнително най-малко. При поканата от страна на сп. „Пламяк“ изяви готовност да се включи в борбата с идеологическата диверсия и да представи някои статии, които са уговорени. Помоему най-неоформен и най-елементарен като личност от четиримата. Липсва му и стабилна среда, затова често мени компаниите си. Работлив, чете усилено, сега се е засилил да попълни знанията си по идеологическите дисциплини. Не му липсва талант и перо. Поддава се на ентусиазиране и на влияния. Вражески изказвания и застъпване на чужди позиции не съм забелязал.

„Маринов“

Справка: Всички посочени в сведението лица са известни на нашите органи.¹

Задача: Като използва близостта си с тези критици и естествената възможност и условия за близък контакт и разговори, да изясни:

1. Конкретно в какво се изразяват техните теории и отклонения от партийните и естетически принципи и кои са причините за това – идейна „обръканост“, социална отчужденост или чуждо влияние (отвън и отвътре);
2. Поддържат ли връзки с чужбина – какви материали получават оттам и изпращат ли неофициално свои такива на Запад;
3. Къде се събират най-често, дали пишат и разпространяват помежду си и техни приятели „апокрифни произведения“;
4. По какъв начин може да им се окаже въздействие, за да стъпят на здрави позиции?

Мероприятие: Да се изучат основно и към тях се насочи агентура и ДВ за оказване положително влияние и събиране на данни за разобличаване на неподатливите.

Подпис: майор Ив. Янкулов

¹ Това изречение и следващите са текст, изписан на ръка. (Бел. ред.)

Бивш агент „Маринов“ за структуралистите

Управление VI ДС
Отдел I
Отделение I

Съобщава: б. с. „Маринов“
на 26.1.1971 г. в 9.30 ч.
на закрито

СВЕДЕНИЕ

Относно: Някои прояви и изказвания на писатели и литературни критици

На 16 януари, моят приятел Димчо ме заведе в клуба на СБП, където взехме участие в разговор на позната нему компания относно младите белетристи. Присъствуваха Дико Фучеджиев, Димитър Вълев, Светлозар Игов. Разговорът се провеждаше в кафенето на СБП. След общите оценки (нищо особено) Светлозар заговори за неразбирането от страна на ръководството към проблемите на младата литературна смяна. Според него, това неразбиране се изразявало в насърчаването на бездарници и страх пред истинските таланти. Между другото той употреби израза „Нашите тапири от ръководството...“, при което Дико се засмя и попита дали също е включен сред „тапирите“. Светлозар обясни, че не е имал предвид конкретни лица, а се изказа въобще. По-късно, в личен разговор попитах Светлозар защо е толкова невъзбуждан в езика си. Той отговори с контравъпрос: „А не е ли така?“. Тъй като дойдох още хора – Максим Наумович, Михаил Неделчев и др., Светлозар смени темата и започна да разправя за току-що завършеното си пътуване до Пловдив.

На 22 януари, петък вечерта бяхме в ресторанта на СБП. На общата маса седяхме: Михаил Неделчев, Стоян Илиев, Румяна Узунова, Венко Христов с жена си и нейна приятелка, Димчо и аз. В системата на шеги (разговорът се водеше около скоро излязлата книга „Декамерон“ от Бокачо), Михаил Неделчев заговори, че в скоро време и в Съветския съюз структурализмът ще надделее като метод, след което започна да разправя за нови явления във френския структурализъм. Репликиран, че става досаден с този структурализъм и че е странно, че може да се солидаризира с глупостите на Филип Солерс – редактор на сп. „Тел-кел“, той отговори, че Солерс много се измята, но с Юлия Кръстева и Цветан Тодоров (Боров) намира много общо. После спомена, че се очаква в СССР да излезе новата книга на Димшиц „Структура на образа“. Възразих му, че някой да се занимава със структурата на произведението, още не означава структурализъм, но разговорът прекъсна поради възражения на жените.

По-късно, сред безобидни вицове Румяна Узунова разправи следното: „Двама милиционери се спират пред някакъв некролог и единия пита другия: „От какво е умрял?“. Другият отговаря: „Защо такива като теб ни считат за прости? Не виждаш ли, отгоду пише: от административното, партийното и профсъюзното ръководство“.

Събота, 2 януари, Димчо се среща и говори със Серафим Северняк, Слав Г. Караславов, Чавдар Добрев и др., във връзка с повестта на Иван Динков „Трохи от

хляб“¹, отпечатана в сп. „Септември“, кн. 12. Всички са единодушни, че произведението е не само слабо литературно, но и безобразно – обида на народа ни. Любен Дилов, който присъствуваше на разговора, заяви, че той и целият им отдел били против публикуването му и не го били разписали. После насаме Атанас Мандаджиев го попита дали е чел тази повест. Той потвърди и каза своята оценка (неразлична от другите). Спомена му, че още не се е срещнал някой, който да е на обратно мнение. Мандаджиев му каза, че например Игов много я бил хвалил.

Понеделник, 25 ян. м. с Димчо бяхме при Александър Спиридонов, където те размениха реплики по повод на младите „структуралисти“. Спиридонов изказа мнение, че те далеч не са толкова пристрастени към структурализма, а просто оригиналничат и искат да го ползват за кариера. Той намира, че съществува известна морална нечистоплътност в тяхното поведение – опитват се да противопоставят автори, пишат за едни само положително (в зависимост от мястото им в социалната йерархия), а други критикуват безоснователно по същите причини. Според него, в момента те са в безпътница и не знаят към „коя група да се присъединят“.

Все по това време Димчо се е виждал с критика Мих. Неделчев. Уговорили са се тази седмица да се срещнат на чашка някъде навън, за да поговорят по някои въпроси. Споменах му, че имал да им се кара на него и на Светлозар. Той изявил съгласие и обещал да намери Светлозар.

„Маринов“

Справка: Михаил Неделчев и Светлозар Игов са литературни критици, безпартийни, водят се на отчет за противодържавна агитация и пропаганда.

Румяна Узунова – също литер. критичка, безпартийна, тяхна приятелка, не стои на здрави идеино-политически и естетически позиции.

Иван Динков – писател, член на БКП, засича се за първи път.

Задача: Да продължава наблюдението си над Неделчев и Игов, съгласно дадената му линия и поставена задача. Да изясни тяхното отношение към изключените от БКП писатели – В. Петров, М. Ганчев, Г. Гочев и Хр. Ганев. По този въпрос да разговаря с И. Вълчев, Л. Дилов, Д. Дженев и др. и ме информира за мнението.

Мероприятия:

1. Да се анализират материалите за Р. Узунова и излезе с предложение за отношение към нея.

Срок – 10. II. 1971 г.

Отг. – Пенчев

2. Да се проведе беседа с Ал. Спиридонов за групата на структуралистите. Същият и друг път се е възмущавал от тях.

Срок – 20. II. 1971 г.

Отг. – Янкулов

София, 26. I. 1971 г.

¹ Точното заглавие на повестта е „Хляб от трохи“. (Бел. ред.)

Управление VI ДС
Отдел I
Отделение I

Съобщава: б. с. „Маринов“
Приел: подполк. Янкулов
на 11. II. 1971 г. в 17.00 ч.

СВЕДЕНИЕ

Относно: групата на „структуралистите“ в литературата

За да се създаде навремето група на „структуралистите“, в която влизали Е. Мутафов, Св. Игов, М. Неделчев и О. Сапарев, основната причина е в някаква публикация в полски вестник (преди 3-4 години), където четиримата са били „признати“ за „ново, научно направление в българската критика“ и това е потушило някои съществуващи по време на следването им дразни между тях. От „признаването“ им същите са били въодушевени, дори Е. Мутафов, като по-наивен от останалите, е размахвал статията, в която пишело за групата им и я показвал на госта свои „приятели“.

Помоето обаче такава група вече не съществува. Първият конфликт дойде, когато Енчо Мутафов го взеха на работа в „Литературен фронт“. Тогава Игов и Неделчев го нарекли „предател“. После Огнян Сапарев отиде на работа в сп. „Септември“, което също предизвикало недоволство у Игов и Неделчев. Когато обаче Игов и Неделчев бяха назначени в „Литературен фронт“ Енчо Мутафов започна да ги хули, че били „кариеристи“. От друга страна отдръпването им от Огнян Сапарев по времето, когато той беше остро критикуван и „разграничаването“ им от него, доведоха до резервирано отношение на самия Огнян към тях. Огнян сам ми е споделял разочарованието си и от примата и е изразил мнение, че те са склонни към

кариеризъм. В момента единствената реална връзка е между Михаил Неделчев и Светлозар Игов. Те си споделят абсолютно всичко, взаимно се съветват как да постъпят при определени ситуации и си помагат в работата. Но контактът им не е постоянен – понякога не се виждат по цяла седмица.

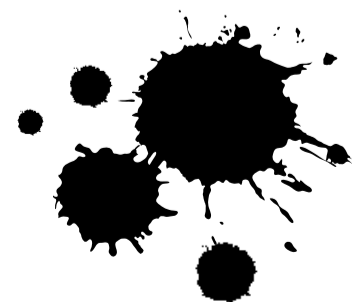
11. II. 1971 г.

„Маринов“

Справка: Мутафов, Сапарев, Игов и Неделчев са млади литературни критици, многократно засичани, безпартийни, враждебни настроени.

Задача: Да се изясни върху какво работят Неделчев и Игов сега, каква е неговата стойност и къде предлагат за публикуване свои материали, както и с кои лица напоследък са в по-близки контакти. Да поднови и идеята за събирането им.

Подполковник: [подпис]

15